

Володимир ХАНАС

ВАСИЛЬ НИКОЛЯК (“КЛЕН”) – ПРОВІДНИК ОУН ДРОГОБИЧЧИНИ

У статті висвітлено життєвий шлях керівника Дрогобицького обласного проводу ОУН(б) Василя Николяка (“Клена”, “Морського”), його участь у національно-патріотичних організаціях та товариствах “Сокіл”, “Просвіта”, “Сила”, діяльність в ОУН, командування відділом УПА та героїську смерть у боротьбі з окупантами України.

Ключові слова: Василь Николяк, Дрогобицький обласний провід ОУН(б), референт пропаганди, сотенний, УПА.

17 липня 2012 р. минуло 100 років від дня народження визначного сина Дрогобицької землі, керівника обласного проводу ОУН Дрогобиччини та сотенного відділу УПА Василя Николяка (“Клен”, “Морський”). На жаль, про його життя й підпільну діяльність досі немає ґрунтовного дослідження. У 1991 р. в газеті “Галицька зоря” групою краєзнавців було опубліковано статтю-оголошення “Увага! Хто знав Николяка Василя?”¹ Автори цього звернення просили краян, щоб ті надали будь-яку інформацію стосовно його життєдіяльності.

На підставі отриманої інформації та спогадів членів товариства “Просвіта” с. Гаї-Бійничі, вже в кінці червня 1991 р. опубліковано статті Пантелеймона Василевського “Один з когорти патріотів України (Про Василя Николяка)”² та Ігоря Попіва “Пам’ятаймо своїх героїв”³. П. Василевський наголошував, що “у листах переважають емоції, замість уточнених фактів. У листах також відсутня більш-менш конкретна хронологія подій”. Проте, спираючись саме на цю інформацію, дослідники висунули припущення про перебування В. Николяка і С. Бандери в одній в’язниці та спільне повернення в Україну; про його дружбу та сумісну діяльність з Олексою Гасиним; про те, що В. Николяк належав до керівництва вишкільного відділу Крайового військового штабу Львівського краю тощо.

Відома сьогодні джерельно-архівна база та опублікована історична література про національно-визвольну боротьбу спростовує ці припущення. Григорій Дем’ян, готуючи до друку дослідження “Генерал УПА Олекса Гасин (“Лицар”)⁴, опрацював велику кількість документальних джерел, більшість з яких уперше введено в науковий обіг, однак про В. Николяка він не згадує. У 2007 р. видано нову книгу із серії

¹ Н. Н. Увага! Хто знав Николяка Василя / Н. Н. // Галицька зоря (Дрогобич). – 1991. – 12 червня.

² Василевський П. Один з когорти патріотів України (Про Василя Николяка) / П. Василевський // Галицька зоря (Дрогобич). – 1991. – 28 червня.

³ Попів І. Пам’ятаймо своїх героїв / І. Попів // Гомін Волі (Стрий). – 1991. – 29 червня. – С. 3.

⁴ Дем’ян Г. Генерал УПА Олекса Гасин (“Лицар”) / Г. Дем’ян. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. – 648 с.

“Літопис УПА”⁵, де вміщено важливі архівні документи, зокрема протоколи допитів радянськими репресивними органами таких осіб, як: Олександр Луцький, Петро Дужий, Микола Дужий, Дмитро Вітовський та ін., діяльність яких була пов’язана з організацією відділів УНС, а згодом УПА. Ніхто з них не згадував про В. Николаяка, хоча допити відбувалися вже після смерті останнього. Немає жодної інформації, яка бодай частково підтверджувала б припущення П. Василевського та І. Попіва, й у інших томах серії “Літопис Української Повстанської Армії”⁶, які містять статті, нариси та спомини, написані старшинами і вояками УПА про події, що відбувалися в Карпатах 1944 р.

З опублікованих матеріалів на особливу увагу заслуговує стаття А. Гладилевича “Кличе Україна, наша Батьківщина”⁷, у якій автор подає важливу інформацію про діяльність В. Николаяка як члена обласного проводу ОУН, його характер, темперамент, ділові якості. Розповідає, як В. Николаяк наполегливо вимагав від голови міської управи м. Дрогобича виконання розпоряджень Проводу.

У публікації “Дрогобич – місто нафтового басейну у воєнних роках 1929–44”⁸ В. Яців згадує про В. Николаяка як колишнього члена “Сокола” та про те, що він навчався ремесла у різника І. Тарнавського. Детально розповідає про зібрання в Народному домі, яке організували націоналісти, а головував на ньому В. Николаяк. Також В. Яців розповів про свято, організоване з нагоди відновлення Української Держави на площі біля церкви св. Юра у Дрогобичі.

Важливі дані про В. Николаяка подає Петро Мірчук у праці “Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки”⁹, зокрема про “самбірський процес” 1935 р. та його участь

⁵ Літопис УПА. Нова серія. – К.; Торонто, 2007. – Т. 9: Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944–1945. – 912 с.

⁶ Літопис Української Повстанської Армії / [упор. П. Содоль]. – Торонто: Видавництво Літопис УПА, 1990. – Т. 18: Група УПА “Говерля”. – Кн. 1: Звіти та офіційні публікації. – 328 с.; Літопис Української Повстанської Армії / [упор. П. Содоль]. – Торонто; Львів: Видавництво Літопис УПА, 1992. – Т. 19: Група УПА “Говерля”. – Кн. 2: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. – 357 с.; Літопис УПА / [упор. Є. Штендера, ред. П. Й. Потічний]. – Торонто; Львів: Видавництво Літопис УПА, 2001. – Т. 26: Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. – Кн. 4: Документи і спогади. – 658 с.; Літопис Української Повстанської Армії / [ред. Г. Петренко]. – Торонто; Львів: Видавництво Літопис УПА, 1997. – Т. 27: Роман Петренко (“Юрко”, “Омелько”). За Україну, за її волю. (Спогади). – 279 с.; Літопис УПА / [ред. Є. Штендера]. – Торонто; Львів: Видавництво Літопис УПА, 1995. – Т. 28: Марія Савчин (“Марічка”). Тисяча доріг. (Спогади). – 600 с.; Літопис Української Повстанської Армії / [ред.: І. Тимочко-Камінська, С. Голяш]. – Торонто; Львів: Видавництво Літопис УПА, 1999. – Т. 29: Іван Гарасимів (“Палій”). З юнацьких мрій – у ряди УПА. (Спогади ройового УПА). – 336 с.; Літопис Української Повстанської Армії / [ред. П. Й. Потічний]. – Торонто; Львів: Видавництво Літопис УПА, 2000. – Т. 30: Степан Стебельський (“Хрін”), Олекса Коноподський (“Острроверх”). Кризь сміх заліза. (Хроніки). – 552 с.

⁷ Гладилевич А. “Кличе Україна, наша Батьківщина” / А. Гладилевич // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етнограф., побут. і мемуарних матеріалів / [упор. і ред. М. Шалата]. – Дрогобич: Відродження, 1997. – Т. 4. – С. 362–371.

⁸ Яців В. Дрогобич – місто нафтового басейну у воєнних роках 1929–44 / В. Яців // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етнограф.-побутових мемуарн. матеріалів. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. – С. 87–98.

⁹ Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. – 3-тє вид. доп. / П. Мірчук. – К.: Українська видавничка спілка, 2007. – С. 327, 363, 769.

у робітничому товаристві “Сила”. У цьому виданні також є біографічна довідка про В. Николяка, де, як і у інших виданнях, зазначено, що Василь Николяк, перебуваючи в обласному проводі ОУН, а згодом у підпіллі, виконував обов’язки повітового провідника, заступника обласного провідника та голови обласного проводу ОУН Дрогобиччини¹⁰.

Використовуючи документи та матеріали ОУН, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України та Архіві ОУН у Нью-Йорку, група дослідників на чолі з В. Сергійчуком¹¹ та С. Кульчицьким¹² підготували та видали праці, які висвітлюють події, що стосуються проголошення Акта відновлення Української Держави та про похідні групи ОУН, представники яких проголошували відновлення державності у звільнених від більшовиків місцях та селах України. Подають поіменний список членів похідних груп, зокрема і про групу, в якій був В. Николяк. Опрацьовуючи архівні документи, дослідники натрапили на протокол допиту референта пропаганди обласного проводу ОУН Дрогобиччини у 1944 р. Михайла Фарила (“Рубаня”). Відповідаючи на питання слідчого, кого він знає з керівників ОУН–УПА, “Рубаня” розповів про “Морського” (Василя Николяка), вказав його місце народження, вік, освіту, описав зовнішність, розповів про їх останню зустріч, про те, що В. Николяк був сотенним відділу УПА і загинув під час оточення сотні¹³.

Важливим джерелом для вивчення біографії діячів ОУН та УПА є тогочасні періодичні видання, зокрема дрогобицька газета “Вільне слово”. На сторінках газети було опубліковано статтю “Всенародне свято”¹⁴, де автор детально описав урочистості з нагоди відновлення Української Держави в Дрогобичі та участь у них Василя Николяка. У статті також вміщено його виступ.

¹⁰ *Гладилович А.* “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 364, 367; *Галів М.* Діяльність Дрогобицького обласного проводу ОУН(б) у липні 1941 року / М. Галів // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Дрогобич, 2010. – С. 93; *Галів М.* Між серпо-молотом і свастикою: Дрогобич у 1939–1944 рр. / М. Галів // Нарис з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.) / [наук. ред. Л. Тимошенко]. – Дрогобич: Коло, 2009. – С. 194; *Ільницький В.* Українсько-польське протистояння на теренах Дрогобиччини (1943–1944 рр.): документи ОУН і УПА / В. Ільницький, М. Галів. – Дрогобич, 2008. – С. 13; *Мелень М.* За святу правду-волю / М. Мелень // Хвилі Стрия: Сторінки з історії культури та національно-визвольного руху; Сучасне літ.-мист. життя. – Стрий: Щедрик, 1995. – С. 148; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. – 3-те вид. доп. / П. Мірчук. – К.: Українська видавнича спілка, 2007. – С. 769; *Мороз О.* Кожне ім’я – невмируще / О. Мороз // Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 1997. – С. 439–440; *Мороз О.* На теренах Дрогобиччини / О. Мороз // За вільну Україну (Львів). – 1992. – 24 листопада; *Мороз О.* ОУН–УПА на теренах Дрогобиччини / О. Мороз // Галицька зоря (Дрогобич). – 1992. – 10 листопада; *Мороз О.* Пишемо історію ОУН–УПА / О. Мороз // Галицька зоря (Дрогобич). – 1993. – 28 червня; *Содоль П.* Українська Повстанська Армія, 1943–49. Довідник II / П. Содоль. – Нью-Йорк, 1995. – С. 142.

¹¹ Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2001. – С. 55.

¹² ОУН в 1941 році. Документи. В 2-х ч. / [упор.: О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриняк, В. Сергійчук; відп. ред. С. Кульчицький]. – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – Ч. 1. – С. 296.

¹³ Архів Управління Служби безпеки України по Львівській області (далі – Архів УСБУ ЛО). – Спр. П-26789. – Арк. 26 (Протокол допиту Фарила Михайла (“Рубаня”).

¹⁴ *К. І. Всенародне свято / К. І. // Вільне слово (Дрогобич). – 1941. – 9 липня.*

Відомості про участь В. Николяка у заходах, пов'язаних із похороном жертв, більшовицького терору у Дрогобичі подано в статті “Похорон жертв визвольної боротьби, замучених більшовиками в Дрогобичі”¹⁵. Про “самбірський процес” 1935 р. опубліковано статті у львівській газеті “Новий час”¹⁶ та американській “Свобода”¹⁷. Про героїчну загибель В. Николяка повідомляють кілька авторів¹⁸, посилаючись на розповідь сестри покійного Анни. У статті “Це наше село, це наша Україна”¹⁹ І. Попів розповідає про посвячення пам'ятного знака на честь Василя Николяка та його односельчан – воїнів ОУН–УПА.

Василь Николяк народився 17 липня 1912 р. в селянській родині на при-сілку Бійнич біля села Гаї Нижні на Дрогобиччині. Батьки Василя Михайло (24.01.1884 р. н.) та Марія (дівоче прізвище – Кірилів, 01.10.1891 р. н.) одружилися 1 червня 1909 р. Крім Василя, у подружжя було ще п'ятеро дітей: син Іван (28.08.1910 р. н.), дочка Катерина (26.01.1917 р. н.), син Микола (25.07.1921 р. н. (помер 03.05.1922 р.)), дочка Анна (01.04.1923 р. н.) та дочка Олена (28.09.1924 р. н.)²⁰.

Після закінчення сільської школи Василь Николяк, як стверджують Пантелеймон Василевський²¹ та Ігор Попів²² на підставі спогадів “старожилів-односельчан”, навчався в Дрогобицькій гімназії до 1930 р. Згодом здобув юридичну освіту за кордоном в університетах Австрії та Чехії. Письмових підтверджень того, що Николяк навчався в Дрогобицькій гімназії немає. Андрій Сольчаник у статті “Українська гімназія ім. Івана Франка в Дрогобичі” подає список всіх учнів Дрогобицької гімназії за 1927/28 шкільний рік, але прізвища Николяка серед учнів гімназії не вказано²³. На допиті Фарило Михайло (“Рубань”) зазначив, що В. Николяк мав середню освіту²⁴. В історико-краєзнавчій літературі та періодиці, зокрема в статті Володимира Яціва²⁵, зазначено, що Николяк був челядником у різника І. Тарнавського, який мав власну крамницю м'ясних виробів на вулиці Чесного Хреста. Адольф Гладиллович пише, що В. Николяк за фахом – м'ясник²⁶. Петро Мірчук,

¹⁵ М. Д. Похорон жертв визвольної боротьби, замучених більшовиками в Дрогобичі / М. Д. // Там само. – 5 липня.

¹⁶ Д-к. Вол. Політичний процес 13-ки у Самборі / Д-к. Вол. // Новий час. – 1935. – 2 липня. – Ч. 144.

¹⁷ Н. Н. Засуд у процесі в Самборі / Н. Н. // Свобода. – 1935. – 30 липня. – Ч. 175.

¹⁸ Василевський П. Згадаймо Ростислава Волошина-Павленка / П. Василевський // За вільну Україну. – 1994. – 29 вересня; Дмитрук В. Патріотичний подвиг Ростислава Волошина / В. Дмитрук // “Волинь” – незалежна громадсько-політична газета (Електронне видання). – 2009. – 2 червня; Марчук І. Пам'яті Голови Великого Збору УГВР Ростислава Волошина / І. Марчук // Український визвольний рух. – Львів, 2005. – Зб. 5. – С. 176.

¹⁹ Попів І. Це наше село, це наша Україна / І. Попів // Рідне поле (Стрий). – 2002. – 26 листопада.

²⁰ Подворова книга с. Гаї Нижні. – С. 145.

²¹ Василевський П. Один з когорти патріотів України (Про Василя Николяка) / П. Василевський // Галицька зоря (Дрогобич). – 1991. – 28 червня.

²² Попів І. Пам'ятаймо своїх героїв / І. Попів // Гомін Волі (Стрий). – 1991. – 29 червня. – С. 3.

²³ Сольчаник А. Українська гімназія ім. Івана Франка в Дрогобичі / А. Сольчаник // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етнограф. матеріалів / [гол. ред. кол. Л. Луців]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973. – Т. 1. – С. 456–459.

²⁴ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-26789 (Протокол допиту Фарила Михайла (“Рубань”). – Арк. 26.

²⁵ Яців В. Дрогобич – місто нафтового басейну у воєнних роках 1929–44 / В. Яців // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етнограф.-побутових мемуарн. матеріалів. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. – Т. 3. – С. 93.

²⁶ Гладиллович А. “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 367.

описуючи судові процеси над членами ОУН у 30-х роках, повідомляє, що 23-річного м'ясара Василя Николяка засуджено судом на 5 років²⁷. Про цей судовий процес також писала американська газета “Свобода”, де зазначено, що Николяк за фахом різник²⁸. Отже, після закінчення школи В. Николяк належав до ремісничої молоді, яка навчалася ремесла у дрогобицьких майстрів.

Василь Николяк, як і багато тодішньої молоді, зокрема його товариш Григорій Скоропад із Верхніх Гаїв²⁹, у той час брали активну участь у національно-культурному житті краю. Як згадувала сестра Василя Николяка Анна, всі вони (діти – В. Х.) були членами “Просвіти”, молодіжних організацій, національно свідомими³⁰. П. Василевський та І. Попів стверджують, що В. Николяк після повернення додому з дипломом правника займався громадською працею, організував у селі товариства “Просвіта”, “Сокіл”, “Союз українок”, кооперативний рух тощо³¹. Николяк належав до товариства “Сокіл”, згадує про це і Володимир Яців³².

Відзначимо, що перші згадки про діяльність “Просвіти” в селі Гаї Нижні-Бійнич відносяться до 1909 р. Після світової та українсько-польської війни 1918–1919 рр. “Просвіта” припиняє свою діяльність, а відновлюється у 1928 р.³³ У звіті за період з 1.01.1933 по 31.12.1933 р. зазначено, що В. Николяк проводив “голосні” читання в “Просвіті”³⁴. Відомостей про те, що в селі при читальні “Просвіта” діяли такі товариства, як “Сокіл”, “Союз українок” та ін., немає³⁵.

В. Николяк був членом “Сокола”, але не сільського осередку, а належав до одного з дрогобицьких гуртків. Володимир Черевко, описуючи діяльність товариства “Сокіл” у Дрогобичі, зазначив: “Продовжувати традиції й цілі передвоєнного “Сокола” і “Січі” взяв на себе відновлений “Сокіл” (відновив діяльність наприкінці 20-х років – В. Х.), що гуртував передусім ремісничу молодь (учнів і челядників) з поважним відсотком сільських хлопців, які вивчали ремесло в дрогобицьких майстрів”³⁶.

Отже, під час відновлення діяльності “Просвіти” в рідному селі В. Николяк перебував на навчанні в Дрогобичі, де і став членом товариства “Сокіл”, тому брати активну участь у сільському просвітницькому товаристві, а тим більше

²⁷ Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. – 3-тє вид. доп. / П. Мірчук. – К.: Українська видавничка спілка, 2007. – С. 327.

²⁸ Н.Н. Засуд у процесі в Самборі / Н. Н. // Свобода. – 30 липня. – 1935. – Ч. 175.

²⁹ Ханас В. “Нам дзвони не грали, коли ми вмирали” (Участь мешканців Верхніх Гаїв у національно-визвольних змаганнях 30–50-х років ХХ ст.) / В. Ханас // Бойки. Видання науково-культурологічного товариства “Бойківщина”. – 1998–1999. (7–12/98, 1–12/99 (53–70)). – С. 33; Ханас В. Село Гаї Верхні крізь призму століть (короткий нарис історії та культури населеного пункту від найдавніших часів до 50-х рр. ХХ ст.) / В. Ханас. – Дрогобич: Коло, 2009. – С. 58.

³⁰ Українська жінка у визвольній боротьбі (1940–1950 рр.): Бібліографічний довідник / [упор. Н. Мудра]. – Львів: Світ, 2004. – Вип. 1. – С. 97.

³¹ Василевський П. Один з когорти патріотів України... – 1991. – 28 червня; Попів І. Пам'ятаймо своїх героїв / І. Попів // Гомін Волі (Стрий). – 1991. – 29 червня. – С. 3.

³² Яців В. Дрогобич – місто нафтового басейну... – Т. 3. – С. 93.

³³ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДАУ у Львові). – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1734. – Арк. 5, 8.

³⁴ Там само. – Арк. 13.

³⁵ Там само. – Арк. 9, 13, 13 зв., 17, 21.

³⁶ Черевко В. Руханково-спортове Товариство “Сокіл” в Дрогобичі / В. Черевко // Дрогобиччина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етнограф. матеріалів / [гол. ред. колеґії Л. Луців]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973. – Т. 1. – С. 593.

бути його засновником не мав змоги. Відвідуючи рідних, цікавився діяльністю “Просвіти” і тільки опосередковано впливав на її діяльність (порадами, рекомендаціями тощо), тому у звітах “Просвіти” немає даних про діяльність В. Николяка в просвітницькій роботі села.

На початку 30-х років В. Николяк переїжджає до Львова³⁷. Відомо, що саме тоді він стає членом ОУН.

У цей час у Львові, як і в Польщі, загострюється економічна криза і зростає безробіття, що призводить до активізації робітників. ОУН активно починає допомагати українцям у боротьбі за соціальні права. Безпосередньо у Львові цією роботою займався Юліян Петrenchко, який використовував свої зв'язки в робітничому середовищі для пожвавлення праці українського робітничого товариства “Сила” та для опанування його націоналістичними поглядами. Допомогали йому активно Степан Ніклевич, колишній референт юнацтва у Дрогобицькому повітовому провіді ОУН, В. Жданович і В. Николяк та й інші члени ОУН. Завдяки їхній праці українське робітництво у Львові стало під прапори українського націоналізму³⁸.

На початку 1935 р. В. Николяка, а також ще 12 українців із Дрогобищини заарештувала польська поліція і звинуватила у приналежності до ОУН. Судовий процес у Самборі тривав з 13 по 29 червня 1935 р. Цей процес спровокував за-конспірований комуніст Нестор Постоїко³⁹. Захист молодих українців представляв адвокат М. Галушинський⁴⁰.

Самбірський окружний суд виніс вирок: 24-річного столяра Юліяна Михаця за приналежність до ОУН, збройний напад і т. д. засудити до 8 років позбавлення волі, 18-річного учня 7 кл. гімназії Богдана Звіра – 7 років, 19-річного учня 6 класу гімназії Василя Німиловича – 4 років, 23-річного м'ясника Василя Николяка – 5 років. Комуністичного провокатора 24-річного столяра з Дрогобича Нестора Постоїка – до 5 років. Інших підсудних: 24-річного кравця Василя Хована, 27-річного магістра права Мирослава Тураша, 17-річного Миколу Гальчака, 19-річного учня 5 класу гімназії Степана Стапяка, 20-річну кравчиню Іванку Грибович, 19-річну Магдалину Маринчак, 27-річного гімназійного абсолювента Богдана Іваницького і 16-річну Осипу Еківну – звільнено⁴¹. Крім того, Юліяна Михаця, Богдана Звіра, Василя Николяка, Нестора Постоїка позбавлено громадянських прав на 10 років, а Василя Німиловича – на 5 років⁴².

Не з'ясовано ще, де відбував покарання В. Николяк. П. Василевський⁴³ та І. Попів⁴⁴ стверджують, що це – “сумнозвісна катівня – Береза Картузька”. Однак П. Мірчук серед ув'язнених українців, що перебували в цьому таборі протягом

³⁷ Подворова книга с. Гаї Нижні. – С. 145.

³⁸ Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 363.

³⁹ Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 327, 769; Тустанівський В. Підпілля в Дрогобищині / В. Тустанівський // Дрогобищина – земля Івана Франка: Зб. геогр., іст. і етнограф. матеріалів / [гол. ред. кол. Л. Луців]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973. – Т. 1. – С. 102–103.

⁴⁰ Д-к. Вол. Політичний процес... – Ч. 144.

⁴¹ Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 327; Н. Н. Засуд у процесі в Самборі // Свобода. – 30 липня. – 1935. – Ч. 175; Д-к. Вол. Політичний процес 13-ки у Самборі / Д-к. Вол. // Новий час. – 2 липня. – 1935. – Ч. 144.

⁴² Н. Н. Засуд у процесі в Самборі / Н. Н. // Свобода. – 30 липня. – 1935. – Ч. 175.

⁴³ Василевський П. Один з когорти патріотів України... – 1991. – 28 червня.

⁴⁴ Попів І. Пам'ятаймо своїх героїв / І. Попів // Гомін Волі (Стрий). – 1991. – 29 червня. – С. 3.

1934–1936 рр., прізвища Николяка не вказує⁴⁵. Володимир Макар у книжці “Берега Картузька”⁴⁶ також не згадує про В. Николяка як в’язня цього табору.

Під час німецько-польської війни у вересні 1939 р. В. Николяку, як і більшості українських в’язнів, що перебували в польських в’язницях, вдалося вийти на волю. Впродовж 1940–1941 рр. В. Николяк діяв на теренах, що були під німецькою окупацією (Лемківщина – *В. Х.*). Тут ОУН вишколювала своїх членів, які за сприятливих умов мали підняти народ на боротьбу з окупантами та проголосити відновлення Української Держави. На спеціальних вишколах опановували зброю, топографію, велику увагу приділяли ідеологічно-політичній і пропагандистській діяльності тощо.

Із початком німецько-радянської війни, у перших днях липня 1941 р. в складі III Похідної групи в Дрогобич прибув В. Николяк із товаришами – Дмитром Заяцем, Іваном Норичкою, Василем Гнатівим, Євгеном Тустанівським, Орестом Ільківим⁴⁷. У цей час за сприяння та допомоги членів похідної групи відбулось формування Дрогобицького обласного проводу ОУН, адже внаслідок півторарічної активної діяльності НКВС на Дрогобиччині майже не залишилось значних осередків оунівського підпілля. Провідник ОУН Дрогобицької області – “Шрам” у розмові з А. Гладилівичем зазначив: “У Дрогобичі брак людей. Більшовики винищили там інтелігенцію”⁴⁸.

Обласний провід ОУН легально розпочав діяти з 1 липня 1941 р. у Дрогобичі на вул. Стрийській, 2 (в будинку біля церкви св. Петра і Павла). Обласним провідником став Андрій Шукатка (“Шрам”⁴⁹, “Гліб”⁵⁰). До складу проводу входили референт пропаганди В. Николяк (“Клен”), який був заступником провідника (крім цього, на час формування проводу В. Николяк виконував обов’язки повітового провідника ОУН Дрогобиччини), референт з питань ідеології Володимир Кобільник, референт зв’язку Михайло Трач, референт для роботи з молоддю Роман Коцюба, референт для роботи з інтелігенцією Левко Грущак, районний провідник – Дмитро Білий (“Лис”), Адольф Гладилівич (не раніше 7 липня 1941 р. розпочав працю в Проводі) – референт за зв’язки з адміністрацією Дрогобича, Михайло Мороз (“Голуб”) – член обласного Проводу, провідник куштового проводу ОУН у Дрогобичі, секретар і референт жіночої мережі Ольга Німилович та ін⁵¹.

⁴⁵ *Мірчук П.* Нарис історії ОУН... – С. 328–331.

⁴⁶ *Макар В.* Берега Картузька: (Спомини з 1934–1935 рр.) / В. Макар. – Торонто: Ліга Визволення України, 1956. – 203 с.

⁴⁷ Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2001. – С. 55; ОУН в 1941 році. Документи. В 2-х ч. / [упор.: О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриняк, В. Сергійчик; відп. ред. С. Кульчицький]. – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – Ч. 1. – С. 296.

⁴⁸ *Гладилівич А.* “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 364.

⁴⁹ *Гладилівич А.* “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 364; *Галів М.* Діяльність Дрогобицького обласного проводу ОУН (б) у липні 1941 року / М. Галів // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Дрогобич, 2010. – С. 93; *Галів М.* Між серпо-молотом і свастикою: Дрогобич у 1939–1944 рр. / М. Галів // Нарис з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.) / [наук. ред. Л. Тимошенко]. – Дрогобич: Коло, 2009. – С. 194.

⁵⁰ *Дем’ян Г.* Генерал УПА Олекса Гасин-“Лицар” / Г. Дем’ян. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. – С. 584.

⁵¹ *Гладилівич А.* “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 364, 367; *Галів М.* Діяльність Дрогобицького обласного проводу... – С. 93; *Галів М.* Між серпо-молотом і свастикою... – С. 194; *Ільницький В.* Українсько-польське протистояння на теренах Дрогобиччини (1943–1944 рр.):

Обласний провід ОУН Дрогобиччини зосередився на реалізації основних завдань життєдіяльності краю: створення та розбудова місцевих органів влади та перепідпорядкування управлінських структур; розв'язання важливих господарських проблем; національно-культурне (просвітницьке) відродження тощо.

3 липня 1941 р. члени Дрогобицького обласного проводу ОУН скликали дрогобичан (актив міста – *В. Х.*) на раду, яка відбулася в залі Народного Дому м. Дрогобич. Зібрання проводив референт пропаганди *В. Николяк* (“Клен”). Він поінформував присутніх, що 30-го червня 1941 р. у Львові проголошено відновлення незалежності Української Держави і сформовано Державне Правління на чолі з *Ярославом Стецьком*. *В. Николяк* наголошував: “Суверенна українська влада забезпечить українському народові лад і порядок, всесторонній розвиток всіх його сил та задоволення його потреб”. Після виступу *В. Николяк* відповідав на запитання присутніх, зокрема *В. Пацлавський* та ще деякі міщани цікавилися майбутньою системою господарювання у вільній Україні. Запитували про колективні господарства, радгоспи, торгівлю, промисловість, зокрема нафтову. На закінчення *В. Николяк* сказав, що проголошення Акта самостійної Української Держави в місті відбудеться в неділю на площі біля церкви св. Юра з відповідною програмою, яку підготують, щоб святково відзначити цю історичну подію⁵².

Наступного дня, 4 липня, *В. Николяк* від Проводу ОУН Дрогобиччини брав участь у заходах, пов'язаних із похованням десятків невинних більшовицьких жертв. Прощалися із загиблими та виголошували промови о. декан *Г. Канда* (від греко-католицької церкви), комендант міста, майор *Бертам* (від німецького командування), *В. Пацлавський* (від Національної Ради міста Дрогобича), *В. Николяк* (від ОУН)⁵³.

Свято проголошення державності України відбулось 6 липня на майдані біля церкви св. Юра, де зібралося понад 20 тис. людей. До багатотисячної громади звернувся о. Нищий від Української Національної Ради, інженер *Дмитро Тижий*, начальник Української допоміжної міліції, поручник *Зуляк*. Найважливішу функцію було доручено виконати *Василію Николяку*. Від імені Організації українських націоналістів вітав він українське громадянство із всенародним святом воскресіння України, а зокрема, сказав: “Прийшов час здійснення наших змагань за нашу державність. За неї боролись київські і галицькі князі – св. Володимир, Ярослав Мудрий, Данило, українські гетьмани *Хмельницький*, *Мазепа*, за неї згоріли в огні змагань *Шевченко* і *Франко*, за неї впав *Петлюра* і зложив голову на бруках далекого *Роттердама* організатор українських націоналістів світлої пам'яті *Євген*

документи ОУН і УПА / *В. Ільницький*, *М. Галів*. – Дрогобич, 2008. – С. 13; *Мелень М.* За святу правду-волю / *М. Мелень* // *Хвилі Стрия*: Сторінки з історії культури та національно-визвольного руху; Сучасне літ.- мист. життя. – Стрий: *Щедрик*, 1995. – С. 148; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. – 3-тє вид. доп. – К.: Українська видавнича спілка, 2007. – С. 769; *Мороз О.* Кожне ім'я – невмируще... – С. 439–440; *Мороз О.* На теренах Дрогобиччини / *О. Мороз* // *За вільну Україну* (Львів). – 1992. – 24 листопада; *Мороз О.* ОУН–УПА на теренах Дрогобиччини / *О. Мороз* // *Галицька зоря* (Дрогобич). – 1992. – 10 листопада; *Мороз О.* Пишемо історію ОУН–УПА / *О. Мороз* // *Галицька зоря* (Дрогобич). – 1993. – 28 червня.

⁵² *Яців В.* Дрогобич – місто нафтового басейну... – С. 93–94.

⁵³ *М. Д.* Похорон жертв визвольної боротьби, замучених більшовиками в Дрогобичі / *М. Д.* // *Вільне слово* (Дрогобич). – 1941. – 5 липня.

Коновалець. Дух його віками лігатиме над нами. За неї гинули мільйони і мільйони найкращих синів і дочок України. Та кров їх не пролилась марно. Україна живе!

Під могутніми ударами крицевих полків визвольної німецької армії конає потвора більшовизму, і встає Україна у всій своїй красі і давній славі.

Слава Україні!

Слава німецькій армії і її вождеві, що звільняють нас від оков більшовизму!”⁵⁴

Після цього В. Николяк зачитав текст Акта відновлення Української Держави, на його заклик присутні присягнули на вірність Державному Правлінню з прем’єром Ярославом Стецьком на чолі⁵⁵.

Подібне святкування, в якому взяв участь Василь Николяк, відбулося у Стрию 20 липня 1941 р. Захід організовано в парку Йордана, у ньому також взяло участь понад 20 тис. людей. Василь Николяк провів присягу вірності, підпорядкованості Організації українських націоналістів під керівництвом Степана Бандери. Зібране громадянство повторювало слова присяги⁵⁶.

Крім того, В. Николяк та А. Шукатка провели збори з активом міста, які відбулись у Народному домі. Від ОУН був присутній окружний провідник Стрийщини Андрій Пасічник, а від німецької армії кілька офіцерів. Володимир Пасічник, який теж був учасником цих зборів, згодом згадував про один вислів В. Николяка: “Хто шукає на Україні колонію, той знайде собі чорну могилу”⁵⁷.

Ще до прибуття в Дрогобич А. Гладилевича, який згодом в обласному проводі відповідав за зв’язки з адміністрацією міста, ці функції виконував В. Николяк. У цей час для місцевого проводу важливим питанням було підпорядкувати собі голову міської управи, адвоката О. Костшембського, якого призначив на цей пост комендант німецьких військ міста. Проте з Костшембським у В. Николяка співпраця не склалася. Виконуючи доручення обласного проводу ОУН(б), В. Николяк владно зажадав від міського чиновника виконання оунівських розпоряджень та пред’явив йому “лист з печаткою обласного проводу – призначення на пост посадника, голови міської управи”⁵⁸, чим вразив самолюбство останнього.

А. Гладилевич, описуючи в спогадах про свою першу зустріч з головою міської управи, згадував, що Костшембський зрадив заміни В. Николяка, зокрема він сказав: “Я вдоволений, що відтепер матиму справу з вами, а то від ОУН приходять до мене пан Николяк і каже мені, що я маю робити”. Незважаючи на цей інцидент, А. Гладилевич вважав В. Николяка ентузіастом визвольної справи, добрим промовцем та людиною на своєму місці⁵⁹.

⁵⁴ К. І. Всенародне свято / К. І. // Вільне слово (Дрогобич). – 1941. – 9 липня.

⁵⁵ Гладилевич А. “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 367; Яців В. Дрогобич – місто нафтового басейну... – С. 94; Яців В. Дрогобич під двома окупаціями 1939–44 // В боротьбі за Українську Державу / В. Яців. – Вінніпег, 1990. – С. 874.

⁵⁶ М. П. Свято визволення / М. П. // Стрийські вісті (Стрий). – 1941. – 24 липня – № 2. – С. 1; М. П. Свято визволення / М. П. // Українське державотворення Акт 30 червня 1941. 36. документів і матеріалів / [заг. ред.: Я. Дашкевича та В. Кука, упоряд. О. Дзюбан]. – Львів, 2001. – С. 298–300.

⁵⁷ Записано 16.06.1991 р. від Володимира Пасічника (с. Підгірці Бродівського р-ну Львівської обл.).

⁵⁸ Галів М. Діяльність Дрогобицького обласного проводу ОУН (б) у липні 1941 року / М. Галів // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Дрогобич, 2010. – С. 96; Гладилевич А. “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 367.

⁵⁹ Гладилевич А. “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 367.

З перших днів окупації міста Дрогобича німецькими військами взаємини між німецькою військовою адміністрацією і Проводом ОУН відбувались на засадах взаємопорозуміння. Військові погодились на організацію української міліції, органів влади тощо. Але з прибуттям до міста таємної поліції – гестапо, усе змінилося. За наказом голови обласного Проводу “Шрама”, А. Гладилевич та В. Кобільник вирушили до коменданта гестапо з метою з’ясувати його ставлення до ОУН та нав’язати діалог. З ними пішов також Василь Николяк. Молодий комендант гестапо прийняв трьох членів Проводу ОУН ввічливо, але холодно. Він пообіцяв, що з’ясує ситуацію у Львові і повідомить їх. Вже під час другої зустрічі гестапівець говорив з ними “підвищеним” голосом: “Бандера? Та ж він наш ворог. Він без нашого відома проголосив самостійну Україну”. Заявив також, що гестапо не хоче мати нічого спільного з військовим командуванням, яке дозволило оунівцям у Дрогобичі організувати українську міліцію, а тому формуватиме українську допоміжну поліцію самостійно.

Згодом гестапо розпочало збирати інформацію про персональний склад обласного проводу ОУН, що означало підготовку до майбутніх арештів⁶⁰. 15 вересня 1941 р. заарештували майже весь Дрогобицький обласний провід ОУН(б), крім Д. Білого, який зумів втекти, В. Кобільника, А. Гладилевича⁶¹, В. Николяка⁶², котрих не було в місті, А. Шукатки⁶³, Т. Норичка⁶⁴ та ін. З цього часу В. Николяк та інші члени ОУН, які уникали арешту, переходять у підпілля.

Василь Николяк їде в Стрий, де проживала його наречена Мирослава Сисак. Обоє вони перебували на нелегальному становищі до кінця німецької окупації⁶⁵. У Стрию В. Николяк налагоджує зв’язки з тими членами обласного проводу ОУН, які залишились на волі. Керівники обласного проводу мали провести комплектування референтур, які зазнали втрат внаслідок арештів. У 1942 р. відбулася також зміна у керівництві обласного проводу, яка була пов’язана з тим, що за рішенням Проводу ОУН “Шрам” вирушив на Чернігівщину для пропагандистської роботи, а на його місце було призначено В. Николяка⁶⁶. Але на цій посаді він довго не перебував, бо в тому ж році її обійняв Зеновій Благий (“Шпак”)⁶⁷. Про діяльність В. Николяка на чолі обласного проводу майже нічого не відомо.

З наближенням Червоної армії в 1944 р. Василь Николяк переходить в Карпати. Там він формує та очолює новостворену сотню УПА, яка дислокується та

⁶⁰ Галів М. Діяльність Дрогобицького обласного ... – С. 97; Гладилевич А. “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 368.

⁶¹ Галів М. Діяльність Дрогобицького обласного проводу... – С. 99–100.

⁶² Лист Адольфа Гладилевича до Володимира Ханаса, 23 грудня 2010 р. / З дом. архіву В. Ханаса.

⁶³ Мороз О. Кожне ім’я – невмируще... – С. 440.

⁶⁴ Гладилевич А. “Кличе Україна, наша Батьківщина”... – С. 371; Мірчук П. Нарис історії ОУН... – С. 490.

⁶⁵ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-14341. – Т. 1 – Арк. 102 (Протокол допиту Чупляк Степанії (“Уляна”).

⁶⁶ Мелень М. За святу правду-волю / М. Мелень // Хвилі Стрия: Сторінки з історії культури та національно-визвольного руху; Сучасне літ.-мист. життя. – Стрий: Шедрик, 1995. – С. 148; Мороз О. Кожне ім’я – невмируще... – С. 440; Мороз О. Пишемо історію ОУН–УПА / О. Мороз // Галицька зоря (Дрогобич). – 1993. – 28 червня; Содоль П. Українська Повстанська Армія, 1943–49. Довідник II / П. Содоль. – Нью-Йорк, 1995. – С. 142.

⁶⁷ Мелень М. За святу правду-волю... – С. 148; Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки / П. Мірчук. – 3-тє вид. доп. – К.: Українська видавнича спілка, 2007. – С. 631; Содоль П. Українська Повстанська Армія, 1943–49. Довідник / П. Содоль. – Нью-Йорк, 1994. – С. 185.

діє у північній гірській частині Дрогобиччини. З метою конспірації сотенний взяв собі нове псевдо – “Морський”⁶⁸. У липні 1944 р. до нього прибула його наречена Мирослава Сисак і очолила санітарний відділ сотні. Сотня в цей час нараховувала близько 50–60 стрільців⁶⁹. Тоді ж Мирослава та Василь взяли шлюб у сільській дерев’яній церкві⁷⁰ (ймовірно, було це в селі Недільна Стрільківського р-ну).

У липні 1944 р. на цьому терені перебувало багато визначних членів ОУН, УПА та політичних партій, які підтримували національно-визвольну боротьбу, вони прибули сюди, щоб взяти участь у I Великому Зборі Української Головної Визвольної Ради. У цей час В. Николяк познайомився із Ростиславом Волошиним (“Павленком”)⁷¹.

На початку серпня 1944 р. Василь Николяк (“Морський”) зі своєю сотнею перебував у с. Недільна Стрільківського району⁷². З наближенням фронту сотня вирушила до Турки, де можна було безпечно перейти в більшовицьке заплілля. Між двома гірськими вершинами сотню “Морського” 11 серпня 1944 р. оточили частини Червоної армії⁷³. В запеклому бою загинули всі вояки сотні. Усвідомлюючи, що вийти з оточення не вдасться, та щоб не потрапити живим у руки ворога, В. Николяк вистрілів з револьвера у свою дружину Мирославу, а потім у себе й загинув на місці. Місцеві мешканці поховали мертвих повстанців, а тих, що були ще живі, забрали на лікування. Дружину Николяка Мирославу перевезли до лікарні в Дрогобичі⁷⁴. Їй пощастило вижити, і 15 серпня батько Мирослави забрав її додому в Стрий⁷⁵.

Про смерть Василя рідні дізналися в другій половині серпня 1944 р., зокрема сестра покойного Анна Николяк розповідала: “Одного серпневого ранку (22 серпня – В. Х.) 1944 р. до їхньої оселі в с. Гаї Нижні зайшло двоє: чоловік років понад 30 у напіввійськовій формі з пістолетами, з ним – довгокоса молода дівчина з сумкою, повною медичного знадб’я. Вони дуже поспішали і розпитували дорогу до с. Кавсько. Господарі пригостили їх молоком, а чоловік запитав, чи це хата рідних Николяка Василя. Почувши ствердну відповідь, він устиг сказати коротку фразу: “Ваш Василь загинув у Карпатах. Я його друг Волошин (“Павленко”)”. У цей момент поблизу з’явилися солдати НКВД, і гості почали тікати до найближчої

⁶⁸ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-26789. – Арк. 26 (Протокол допиту Фарила Михайла (“Рубань”); *Мірчук П.* Нарис історії ОУН... – С. 769.

⁶⁹ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-14341. – Т. 1. – Арк. 130 зв., 134 (Протокол допиту Сисак Мирослави (“Гайова”).

⁷⁰ Записано 27.07.2011 р. від Надії Козачок, 1956 р. н., дочки Мирослави Сисак (м. Стрий).

⁷¹ *Василевський П.* Згадаймо Ростислава Волошина-Павленка / П. Василевський // За вільну Україну. – 1994. – 29 вересня; *Василевський П.* Один з когорти патріотів України... – 1991. – 28 червня; *Марчук І.* Пам’яті Голови Великого Збору УГВР Ростислава Волошина / І. Марчук // Український Визвольний Рух. – Львів, 2005. – Зб. 5. – С. 176; *Дмитрук В.* Патріотичний подвиг Ростислава Волошина / В. Дмитрук // “Волинь” – незалежна громадсько-політична газета (Електронне видання). – 2009. – 2 червня.

⁷² Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-26789. – Арк. 26 (Протокол допиту Фарила Михайла (“Рубань”).

⁷³ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-14341. – Т. 1. – Арк. 130 зв. (Протокол допиту Сисак Мирослави (“Гайова”).

⁷⁴ Записано 12.03.1998 р. від Гук Миколи с. Павла, 1924 р. н. (м. Стрий); Записано 27.07.2011 р. від Надії Козачок, 1956 р. н., дочки Мирослави Сисак (м. Стрий).

⁷⁵ Архів УСБУ ЛО. – Спр. П-14341. – Т. 1. – Арк. 130 зв. (Протокол допиту Сисак Мирослави (“Гайова”).

яруги. Зчинився короткий бій: втікачі стріляли з пістолетів, а чекісти сипали по них з автоматів. Наслідком короткого бою була загибель загадкового “Волошина” і його бойової подруги без імені...⁷⁶

23 червня 1995 р. депутати сільської ради ухвалили рішення про перейменування в селі Гаї Нижні-Бійничі вулиці Енгельса на вулицю Василя Николяка⁷⁷; 14 жовтня 1995 р. в Бійничих освячено пам’ятний знак на честь Василя Николяка та його односельчан – воїнів ОУН–УПА⁷⁸.

Volodymyr Khanas. Vasyl’ Nykoliak (‘Klen’) – the OUN’s Drohobych district leader

The article highlights the life of the leader of Drohobych regional branch of the OUN(b) Vasyl’ Nykoliak (nicknames ‘Klen’, ‘Mors’kyi’), his activities in the national-patriotic organisations and associations, in particular, ‘Sokil’, ‘Prosvita’, ‘Syla’, as well as his functioning in the OUN, as a leader of the UPA and his heroic death in the fight with the occupiers of Ukraine.

Key words: leadership of the OUN(b)’s Drohobych district, march troops, secretary for propoganda issues, organisation of Ukrainian authorities, occupation authorities, UPA, UNVR.

Владимир Ханас. Василий Ныколяк (“Клён”) – проводник ОУН Дрогобыччины

В статье освещен жизненный путь руководителя Дрогобычского областного провода ОУН(б) Василия Ныколяка (“Клёна”, “Морского”), его участие в национально-патриотических организациях и обществах “Сокол”, “Просвита”, “Сила”, деятельность в ОУН, командование отделом УПА и героическая смерть в борьбе с оккупантами Украины.

Ключевые слова: Дрогобычский областной провод ОУН(б), референт пропаганды, сотенный, УПА.

⁷⁶ *Василевський П.* Згадаймо Ростислава Волошина-Павленка / П. Василевський // За вільну Україну. – 1994. – 29 вересня; *Марчук І.* Пам’яті Голови Великого Збору УГВР... – С. 176.

⁷⁷ Копія рішення Нижньогаївської сільської ради IV сесії II скликання від 23 червня 1995 р. № 106 “Про зміни назв вулиць села Гаї Нижні” в архіві автора.

⁷⁸ *Попів І.* Це наше село, це наша Україна / І. Попів // Рідне поле (Стрий). – 2002. – 26 листопада.